

การธำรงรักษาจารีตประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่”
ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท*
THE CONSERVATION OF THE “HEET SIB SONG KONG SIB SEE”
TRADITIONS OF THE LAO ETHNIC GROUPS IN CHAI NAT PROVINCE

ชวิตรา ตันติมาลา

Chawitra Tantimala

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

Chandrakasem Rajabhat University, Thailand

E-mail: chawitra.t@chandra.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) วิเคราะห์คุณค่า ความหมาย และระบบความสัมพันธ์ของจารีตประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” จากมุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว 3) สังเคราะห์แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาทด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ตามระเบียบวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง และการจัดเวทีเสวนา เก็บข้อมูลด้วยวิธีเจาะจง ผู้ให้ข้อมูล 19 คน จากกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงบ้านเนินขาม และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านกุดจอก และตัวแทนหน่วยงาน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีตามแนวคิดของชาร์มาซ คือ การวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา ผลการวิจัย พบว่า วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท คือ การแต่งกาย การทอผ้า ประเพณีวิถีพุทธ อาหาร และภูมิปัญญา ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท คือ วิถีชีวิต เกษตรกรรม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ การพยากรณ์ และฤกษ์ยาม ความเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท คือ ท้องถิ่นภักดี และธรรมเนียมชุมชน คุณค่า ความหมาย และระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท คือ ผ้าขึ้น เทศกาลแห่งชีวิต และวัฒนธรรมการ “เอาแรง” สร้างเครือข่าย แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท สังเคราะห์ได้ 3C คือ ความต่อเนื่อง ความสร้างสรรค์ และความเชื่อมโยง

* Received 2 July 2021; Revised 7 September 2021; Accepted 9 September 2021

คำสำคัญ: การดำรงรักษา, จารีตประเพณี, ฮีตสิบสอง คองสิบสี่, กลุ่มชาติพันธุ์ลาว

Abstract

The objectives of this research article were to 1) investigate the cultural context, beliefs, and changes in the “Heet Sib Song Kong Sib See” tradition of Lao ethnic groups in Chainat Province from the past to the present. 2) analyze the value, definition, and related system of the “Heet Sib Song Kong Sib See” tradition., and 3) synthesize guidelines for the preservation of the “Heet Sib Song Kong Sib See” tradition of the Lao ethnic groups in Chai Nat province by engaging with the community. Qualitative research is conducted according to Participatory Action Research (PAR). Data collection techniques include semi-structured interviews and focus group discussions. Data were collected by Purposive Selected: 19 informants from Lao Wiang ethnic group, Ban Noen Kham and Lao Khrang ethnic group, Ban Kut Chok, and representatives of relevant agencies. Data were analyzed based on grounded theory in the Ethnography of Charmaz. The research results revealed that the culture of Lao ethnic groups in Chainat province is dress, weaving, Buddhist traditions, food, and wisdom. The beliefs of Lao ethnic groups in Chainat are lifestyle, agriculture, sacred things, prophecy, and auspicious time. Changes in the tradition of “Heet Sib Song Kong Sib See” of Lao ethnic groups in Chai Nat Province are localization and a community constitution. Value, definition, and relationship system of Lao ethnic groups in Chai Nat Province is Sorong, festivals and the culture of “Join forces” create a network. The conservation for the “Heet Sib Song Kong Sib See” tradition of the Lao ethnic groups in Chai Nat province can be synthesized in 3C; that is, continuity, creativity, and connectivity

Keywords: Conservation, Tradition, Heet Sib Song Kong Sib See, Lao Ethnic Group

บทนำ

ไทยเป็นประเทศที่ประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม ความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมเกิดจากการประกอบสร้างของผู้คนหลายกลุ่มชาติพันธุ์กระจายตัวอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ถึง 67 จังหวัด มีจำนวนมากถึง 56 กลุ่ม ประชากรรวมประมาณ 6,100,000 คน หรือมากกว่าร้อยละ 9.68 ของประชากรทั้งประเทศ (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์, 2557) โดยสามารถจำแนกพื้นที่ตาม

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานคร่าว ๆ ได้ 4 ลักษณะ คือ กลุ่มตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่สูงหรือชนชาวเขา กลุ่มตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบ กลุ่มชาวเล และกลุ่มอาศัยในป่า ซึ่งกลุ่มพื้นที่ราบนี้เองมีจำนวนประชากรมากที่สุด อีกทั้งมีวิถีชีวิตที่กลมกลืนกับคนไทยมากที่สุด อาทิ กลุ่มชาติพันธุ์ มอญ ไทย ลื้อ ไทยทรงดำ ไทยยวน ภูไท ลาวครั่ง ลาวแง้ว ลาวเวียง ลาวโซ่ง บรู กูย เขมรถิ่นไทย ญวน ญอ ของ เป็นต้น (ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, 2549) โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงบ้านเนินขาม และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั่งบ้านกุดจอก ที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่แตกต่างไปจากคนไทยพื้นถิ่น คือ จารีตประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” อันเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สืบทอดกันมานับแต่บรรพบุรุษเป็นบรรทัดฐาน (Social Norm) และระเบียบปฏิบัติที่นำไปสู่ความสงบสุขของสังคม (ธวัช ปุณโณทก, 2547) เป็นลักษณะเด่นทางชาติพันธุ์แสดงถึงเอกลักษณ์ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษทางสายเลือด และบรรพบุรุษทางวัฒนธรรม (อมรา พงศาพิชญ์, 2537)

ปัจจุบัน กระแสวัฒนธรรมโลกไร้พรมแดน และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คน ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมถูกกลืนกลายหรือสลายหายไป ส่วนหนึ่งได้ถูกผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมใหม่ผ่านมิติคนนอกพร้อมกับคนในจนกลายเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) รูปแบบใหม่ หากแต่ความเปลี่ยนแปลงนี้ต้องอาศัยความตระหนักของคนที่เป็นเจ้าของวัฒนธรรมในการเลือกรับและปฏิเสธวัฒนธรรมบางอย่างของต่างชาติ ไม่เช่นนั้นอาจส่งผลให้วิถีวัฒนธรรม ของบรรพบุรุษที่เป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละชาติพันธุ์สูญหายไปตลอดกาล โดยเฉพาะจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน จากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งพิธีกรรม ความเชื่อและคำสอนที่เหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่มมีพฤติกรรมที่เหมาะสมก็จะกลืนกลายไม่หลงเหลือความแตกต่างหลากหลายของวัฒนธรรมโดยเฉพาะมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ถ่ายทอดสั่งสมจากรุ่นสู่รุ่น รวมทั้งพิธีกรรม ความเชื่อ และคำสอนที่เหมาะสมกับคนในแต่ละกลุ่ม ดังที่ปัญญาว่าด้วยความร่วมมือทางวัฒนธรรมระดับนานาชาติว่า ทุกวัฒนธรรมมีความสง่างามและคุณค่าซึ่งต้องเคารพและรักษา (UNESCO, 2003)

จากการทบทวนวรรณกรรมที่ผ่านมายังไม่พบงานวิจัยเกี่ยวกับการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท อย่างไรก็ตาม มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกี่ยวกับฮิตสิบสอง คองสิบสี่ในจังหวัดอื่นมีอยู่จำนวนหนึ่ง อาทิ การเปลี่ยนแปลงของฮิตสิบสอง คองสิบสี่ ของชาวไทยเชื้อสายลาวในประเทศไทยบริเวณพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคตะวันตก กรณีศึกษาตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า มีความเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมทั้งมีการผสมผสานเข้ากับความเชื่อพื้นถิ่น (พระสุชี ชาติธรรมโม (ศรีมาตย์), 2553) เช่นเดียวกับการศึกษาการคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮิตสิบสอง คองสิบสี่: กรณีศึกษา หมู่บ้านชำโสม จังหวัดปราจีนบุรี พบว่า การนำฮิตคองมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมได้ คือ

ความสามัคคีปรองดอง การอนุรักษ์ฟื้นฟูฮีตคอง และการจัดการความรู้ (นพดล พรามณี, 2556) นอกจากนี้ ยังมีการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสอง คองสิบสี่ของชาวไทยเชื้อสายลาวในประเทศไทย บริเวณพื้นที่ภาคกลาง กรณีศึกษา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีความเปลี่ยนแปลงไปตามประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และกระแสการรื้อฟื้นประเพณี เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณีวัฒนธรรมที่ยังคงอยู่ในพื้นที่ คือ พิธีไหว้ครูบูชาเตา พิธีไหว้พระวิชฌกรรม และประเพณีตักบาตรดอกไม้อ้อ (บังอร บุญปั้น, 2561) เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากการศึกษาในงานวิจัยนี้ ที่มุ่งเน้นที่จะแสวงหาความรู้ความจริงเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ได้แก่ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงบ้านเนินขาม และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านกุดจอกว่ามีบริบททางวัฒนธรรมอย่างไร อัตลักษณ์ใดบ้างที่ยังคงอยู่หรือเลือนหายไปตามความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และแนวทางทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” เป็นอย่างไร ซึ่งดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน ให้ชาวบ้านเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบ เพื่อสร้างอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชน สถาบันการศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ โดยสมาชิกของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีบทบาทในการรื้อฟื้น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนกระทั่งเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน มีความคิดที่เป็นระบบ และสามารถจัดการภูมิปัญญาได้ด้วยตนเองไม่ให้เลือนหายไปตามกาลเวลาและบริบทของสังคมสมัยใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
2. เพื่อวิเคราะห์คุณค่า ความหมาย และระบบความสัมพันธ์ของจารีตประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” จากมุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ลาว
3. เพื่อสังเคราะห์แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาทด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ผู้วิจัยอาศัยหลักการของการเก็บข้อมูลแบบองค์รวม (Holistic approach) (ชาย โพธิ์สิตา, 2554) โดยมีแผนการทำงานร่วมกับคนในพื้นที่เป็น 3 ช่วงระยะ ดังนี้

ช่วงต้นน้ำ ดำเนินการวิจัยภาคสนาม (Field Research) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้เข้าร่วมการวิจัยเข้าร่วมโครงการ (Inclusion Criteria) คือ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ลาวที่ได้รับคัดเลือกจากสำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2 และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยนาท ให้เป็นตัวแทนจัดแสดงมหรพรมวิถีชีวิตกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ กลุ่มลาวเวียงบ้านเนินขาม

ตำบลเนินขาม อำเภอนีนขาม จังหวัดชัยนาท และกลุ่มลาวครั้ง บ้านกุดจอก ตำบลกุดจอก อำเภอนองมะโมง จังหวัดชัยนาท ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) แบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Selected) ได้แก่ กลุ่มชุมชน ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และชาวบ้านที่เป็นคนไทยเชื้อสายลาว ซึ่งเป็นผู้มีความยินดีที่จะให้ข้อมูล และเป็นผู้มีความสามารถในการใช้ภาษาสื่อสารถ่ายทอดได้เป็นอย่างดี 12 คน ฝ่ายวิจัย ได้แก่ อาสาสมัครนักวิจัยชุมชน ผู้วิจัย และผู้เชี่ยวชาญ 5 คน และตัวแทนจากหน่วยงานราชการที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ และทำกิจกรรมใกล้ชิดกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาทอย่างต่อเนื่อง 2 คนจากนั้นมีการแจ้งรายละเอียดการเข้าร่วมโครงการวิจัยของอาสาสมัครนักวิจัยชุมชน ให้เป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการตั้งแต่ต้นจนจบ ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน มีความคิดที่เป็นระบบ และสามารถจัดการภูมิปัญญาได้ด้วยตนเอง

ช่วงกลางน้ำ จัดประชุมชี้แจงแผนงานและบทบาทหน้าที่ในการทำงานร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและอาสาสมัครนักวิจัย เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ให้พรรณนา ถึงข้อมูลเกี่ยวกับตัวอย่างคำพูดที่แสดงถึงภาษาที่ผู้ให้ข้อมูลใช้ในฉากวัฒนธรรม (Folk Term) จากนั้นวิเคราะห์แบ่งแยกประเภท วิเคราะห์ส่วนประกอบ และการเปิดเผยประเด็นทางวัฒนธรรม (Discovering Culture Themes) (Spradley, J. P., 1979) จัดเวทีเสวนาถอดบทเรียน โดยมีทุกฝ่ายเข้าร่วม และวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยแบบสร้างทฤษฎีจากข้อมูลเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Grounded theory in Ethnography) ตามแนวคิดของชาร์มาซ (Charmaz, K., 2006) โดยมีคนในชุมชนมีส่วนร่วม และคืนความรู้สู่ชุมชนด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

ช่วงปลายน้ำ จัดประชุมปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อคืนความรู้สู่ชุมชน และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างชุมชน เยาวชนจากสถาบันการศึกษา ตัวแทนกลุ่มชาติพันธุ์ตัวแทนจากสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สภาวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ และจังหวัด องค์การชุมชน หมู่บ้าน โดยแบ่งปันความรู้ (Knowledge Sharing) แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮีตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

ผลการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์และวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นแล้วสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ 6 ข้อดังนี้

1. บริบททางประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท เดิมมีถิ่นฐานอยู่ที่เมืองเวียงจันทน์ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้ง เดิมมี ถิ่นฐานอยู่ที่เมืองภูกระดังหรือเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อครั้งสงครามถูกกองทัพสยามกวาดต้อน จึงอพยพเข้ามาหลายครั้ง ตั้งแต่สมัยธนบุรี รัตนโกสินทร์ตอนต้น และการกวาดต้อนชาวลาวครั้งใหญ่ที่สุดช่วง เมื่อครั้งสงครามไทย -

เวียดนาม สมัยรัชกาลที่ 2 จึงอพยพมาอยู่บริเวณภาคกลางของประเทศไทย แถบเมืองสุพรรณบุรี และเมืองนครชัยศรี ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการปรับเปลี่ยนการปกครองเป็นแบบเทศาภิบาล และยกเลิกระบบไพร่ ทำให้เกิดการอพยพโยกย้ายถิ่นได้

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงในจังหวัดชัยนาท อพยพจากบ้านโง้งบ้านขาม อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุพรรณบุรี เห็นว่ามีประชากรมากขึ้นไม่พอยู่อาศัยจึงแตกกลุ่มมาตั้งถิ่นฐาน มาอยู่บริเวณที่สูงน้ำท่วมไม่ถึง เรียกว่า “เนิน” ติดกับหนองน้ำที่มีชื่อว่า “หนองแห้ว” และเมื่อมีประชากรมากขึ้นทำให้เนินหนองแห้วไม่พอยู่อาศัย ส่วนหนึ่งจึงแยกแตกกลุ่มออกมาอยู่ที่ดอนขาม ติดกับลำห้วยที่มีต้นมะขามใหญ่ และได้สร้างวัดเนินขาม ณ ตำบลเนินขาม จังหวัดชัยนาท ขึ้นมาในปี พ.ศ. 2441

เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งในจังหวัดชัยนาทราว 20 ครอบครัว จากบ้านเขวกระจิว จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งในปัจจุบันคือ อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดสุพรรณบุรี โดยการนำ หลวงตาคร และนายฮ้อย ขุนศรีครองยศ ผู้เป็นหัวหน้า ทั้งขี่ม้าและเดินเท้ามาถึงป่าแห่งหนึ่ง ซึ่งมีต้นมะม่วงอยู่มาก มีบึงขนาดใหญ่ และมีดอกจอกขึ้นอยู่จำนวนมาก ตามภาษาของชนกลุ่มนี้เรียก “บึง” ว่า “กุด” จึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านกุดจอก”

2. บริบททางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงบ้านเนินขาม นิยมทอผ้าลายดั้งเดิม คือ ผ้าซิ่นตีนจก ผ้าขาวม้า 5 สี เสื้อจกหม้อและหมอนขวาน สืบสานวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของบ้านเนินขาม ซึ่งได้รับการพัฒนาจากศูนย์เรียนรู้การทอผ้าพื้นเมือง “ลาวเวียงบ้านเนินขาม” ที่มีการขับเคลื่อนงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนโดยมีกลไกสภาองค์กรชุมชนเทศบาลตำบลเนินขามและคณะทำงานเศรษฐกิจและทุนชุมชนตำบลเนินขามทำงานอย่างมีส่วนร่วม คือ “ลายขอมะขาม”

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งบ้านกุดจอก มีวัฒนธรรมประเพณี สำเนียงพูดคล้ายคลึงกับภาษาพูดของชาวลาวในหลวงพระบาง โดยมีที่มาการเลี้ยงครั้งไว้สำหรับย้อมผ้าให้เป็นสีแดงเพื่อใช้ในการทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม นิยมทอผ้าซิ่น “มัดหมี่ต่อตีนจก” ตัวตีนซิ่นจกทอด้วยเส้นไหม ซึ่งผ่านการมัดให้เป็นลวดลายแล้วทอสลักกับการขีดซึ่งเป็นลายเส้นตั้ง ต่อด้วยตีนจกซึ่งทอด้วยฝ้าย นิยมทำพื้นเป็นสีแดง และทำลวดลายทรงเรขาคณิตซึ่งไม่มีรูปแบบตายตัว

ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์นี้ มีประเพณีตามวิถีชาวพุทธ เช่น งานบวช ผู้หญิงในหมู่บ้านจะใส่ผ้าซิ่นมาทอดกัน มีความเชื่อว่าถ้าแต่งตัวสวยมารำหน้านาค แล้วเกิดชาติหน้าจะได้เป็นนางฟ้านางสวรรค์ ส่วนผู้ชายโดยเฉพาะคนที่ยังไม่เคยบวชมาก่อนจะมาช่วยกันแห่นาคเข้าโบสถ์ โดยให้นาคขี่ “ม้าเทียมฟาง” จำลองสมัยพุทธกาลที่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกบรรพชา พระองค์ทรงม้ากัณฐกะออกผนวช การประดิษฐ์สร้างสรรค์รายละเอียดในประเพณีเช่นนี้ สร้างความแตกต่างและเป็นจุดขายเชิงการท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น โดยเจ้าภาพมักจ้างช่างมาจากอุทัยธานีเพื่อให้นาคขี่แทนม้าฟาง เพื่อแสดงถึงฐานะของ

เจ้าภาพ เป็นที่มาของคำว่า “งานช้าง” นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้รับประทานข้าวเหนียวเป็นหลักเหมือนคนไทยเชื้อสายลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนืออีกต่อไป ด้วยความที่จังหวัดชัยนาทมีภูมิประเทศเหมาะกับการปลูกข้าวเจ้ามากกว่าทำให้มีการปรับเปลี่ยนผสมผสานกับคนไทยพื้นถิ่นภาคกลางมาเป็นเวลานาน

3. ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ เช่น การขอฝนด้วยการแห่นางแมว ความเชื่อเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของผู้หญิงต้องทอผ้า ผู้ชายต้องจักรสาน มีการแบ่งแยกชัดเจน ความเชื่อเกี่ยวกับลวดลายผ้าเช่น มัดหมี่สำเภ ขนเงินขนทองเข้าบ้าน มัดหมี่ลายหงส์ ลายโคมเหลืออง ก็เหมือนความสว่างไสวรุ่งเรือง มัดหมี่ลายนาค ก็นาคจะปกป้องรักษา คุ่มครองปลอดภัย นอกจากนี้ ยังมีประเพณีในวันตรุษสงกรานต์ วันขึ้นปีใหม่หลังจากทำบุญ มีการทำนายดวงชะตาของปีนั้น ๆ หรือจัดทำบายศรีสู่ขวัญ และประเพณียกธง เพื่อเป็นสิริมงคล ถือเป็นฤกษ์งามยามดี ต้อนรับผู้มาเยือนหรือเรียกขวัญและกำลังใจ

นอกจากนี้ ทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ยังคงบูชาเจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา ผีบ้านผีเรือน ผีบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งความเชื่อเรื่องขวัญ มีธรรมเนียมปฏิบัติประจำปีของคนในชุมชนเกี่ยวกับการหน้าที่และการพยากรณ์ โดยอาศัยเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนที่ต้องเคารพนับถือ และมีพิธีกรรมเกี่ยวกับอุปกรณ์ดำรงชีพ เช่น การละเล่นผีนางด้ง ใช้กระดัง และสากไม้ ทำนายชะตา และผีนางคอง ผีนางกวัก เป็นการละเล่นเสี่ยงทายคล้ายร่างทรงว่าจะอยู่ดีมีสุขหรือไม่ นอกจากนี้ ยังมีความเชื่อเรื่องการจับยามสามตา การเดินกรรไกร ที่เป็นการบนบานสานกล่าวและการพยากรณ์ต่าง ๆ ที่คนอายุ 40 ปีขึ้นไปในหมู่บ้านเชื่อถือกันมาก รวมทั้งความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม ตามปฏิทินจันทรคติ โดยถือเอาเดือนคู่เป็นวันฤกษ์ดี ในการทำกิจกรรมสำคัญเกี่ยวกับชีวิต และกิจการ เช่น เดือนสอง เดือนสี่ เดือนหก การแต่งงาน การขึ้นบ้านใหม่ และการเปิดร้าน รวมทั้งการทำบุญบ้าน และเดือนคี่ให้หลีกเลี่ยงพิธีกรรมดังกล่าว

4. ความเปลี่ยนแปลง “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

จารีตประเพณีและวิถีชีวิตของชาวลาวเวียงบ้านเนินขามและชาวลาวครั้งบ้านกุดจอก มีความเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับบริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเชื่อที่เป็นพลวัต สามารถสรุปได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางสรุปความเปลี่ยนแปลงฮิตสิบสองกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

ปฏิทิน จันทรคติ	จัดจริง	ฮิตสิบ สอง	ประเด็นความเปลี่ยนแปลงของจารีตประเพณีฮิตสิบสอง	
			ลาวเวียง บ้านเนินขาม	ลาวครั้ง บ้านกุดจอก
เดือนอ้าย	ช่วงเดือน ธันวาคม ถึง มกราคม	ฮิตบุญเข้า กรรม	- พิธีสงฆ์ไม่เปลี่ยนแปลง มีการ เข้ากรรมเพื่อชำระจิตใจ	- พระสงฆ์เข้าพิธีกรรมปลง อาบัติหรือประวาสะกรรม

ปฏิทิน จันทรคติ	จัดจริง	ฮีตสิบ สอง	ประเด็นความเปลี่ยนแปลงของจารีตประเพณีฮีตสิบสอง	
			ลาวเวียง บ้านเนินขาม	ลาวครั้ง บ้านกุดจอก
			- ชาวบ้านทำบุญตักบาตร ถวายสังฆทานบางครั้งจัดร่วมกับเทศกาลประจำปี	- เชื่อว่าฆราวาสทำบุญหลังจากพระสงฆ์ปลงอาบัติจะได้กุศลแรงกล้า
เดือนยี่	จัดช่วงหลัง ฤดูเก็บเกี่ยว	ฮีตบุญคุณ ลาน	- ไม่มี การทำบุญคุณลาน - มีการทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์ตามปกติ	- มีการสาธิตสี่ข้าวและการดำข้าวแบบโบราณเพื่อให้ นักท่องเที่ยวและเยาวชนเยี่ยมชมที่พิพิธภัณฑ์
เดือน สาม	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 หรือ วันมาฆบูชา	ฮีตบุญ ข้าวจี	- ไม่มีการทำบุญข้าวจี - มีงานบวชหมู่ และชบวนแห่ นาด้วยม้าเทียมฟาง ผู้หญิงใส่ ผ้าซิ่น ผ้าทอมาวอดโฉมกันเพื่อ รำหน้าชบวนแห่นาค	- ไม่มีการทำบุญข้าวจี - มีการทำบุญข้าวหลาม เผา แบบโบราณ และใส่กะทิตาม แบบภาคกลาง ซึ่งต่างจากภาค อีสานที่ไม่ใส่กะทิ
เดือนสี่	ช่วงเดือน มีนาคม	ฮีตบุญ พระเวส	- มีงานเทศน์มหาชาติ พระ เวสสันดรชาดก 13 กัณฑ์ จำลอง ป่าหิมพานต์ - มีการแห่ข้าวพันก้อน ทำบุญ ด้วยข้าวเหนียวปั้นเป็นก้อนเล็ก ๆ จำนวนมาก แห่ไปรอบโบสถ์ 3 รอบ	- ในวันแรม 2 ค่ำเดือน 4 มี เทศกาลประจำปี คือ งานปิด ทอง “หลวงพ่อเดิม” พระพุทธรูปเก่าแก่ ทำด้วยศิลา แลง ณ วัดศรีสโมสร - มีงานทอดผ้าป่าสามัคคี
เดือนห้า	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 5 ถึง ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือ 13 - 15 เมษายน	ฮีตบุญ สงกรานต์	- กำหนดให้ 14 เมษายน ทำบุญ ตักบาตร ตอนบ่ายมีสงฆ์นำพระ รดน้ำดำหัว - มีการทำบุญกระดุก การก่อ กองพระทราย ประกวดชบวน แห่นางสงกรานต์ 16 หมู่บ้าน - มีการละเล่นพื้นางดัง ทำนาย ชะตาและระลึกถึงวิญญานญาติ ที่ล่วงลับ - มีพิธีแห่ธง ใช้ธงชาติไทยและ ธงตราธรรมจักรพื้นเหลือง ปัก รูปโคเนเสา แห่รอบศาลา 3 รอบ มีการทำบุญอีก 7 วัน	- วันจันทร์แรกของเดือนห้ามี งาน “ต๋อนฮับสังขาร บุญ สงกรานต์ปีใหม่ไท” - ทำบุญตักบาตร บายศรีสู่ขวัญ สงฆ์นำพระ ทำบุญกระดุก - พิธียิงธง โดยใช้เสาไม้ไผ่ ชาวบ้านรวมแรงกันยกธงขึ้นเอา ฤกษ์เอาชัย โดยใช้ธงจาก ผ้าขาวม้า ประดับด้วยการตัด กระดาษแก้วหลากสี
เดือนหก	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 6 หรือวันวิ สาขบูชา	ฮีตบุญบั้ง ไฟ	- ไม่มีการทำบั้งไฟ - มีการทำบุญตักบาตร	- ไม่มีการทำบั้งไฟ - มีการทำบุญตักบาตรเช้า และ ถวายเพล - มีการฟังเทศน์ ฟังธรรม

ปฏิทิน จันทรคติ	จัดจริง	อีตลีสบ สอง	ประเด็นความเปลี่ยนแปลงของจารีตประเพณีอีตลีสบสอง	
			ลาวเวียง บ้านเนินขาม	ลาวครั่ง บ้านกุดจอก
			- เวียนเทียนรอบพระอุโบสถ เนื่องในวันพระใหญ่ หรือวันวิ สาขบูชา	- ตอนหัวค่ำมีการเวียนเทียน
เดือนเจ็ด	ช่วงเดือน มิถุนายน	อีตบุญข้า ฮะ	- มีการทำบุญกลางบ้าน โดย นิมนต์พระมาประพรมน้ำมนต์ เพื่อเป็นสิริมงคล - มีการไหว้ผีปู่ตา เข้าทรง เชิญ ดวงวิญญาณบรรพบุรุษทำนาย ดวงชะตา หรือเพื่อเป็นกำลังใจ ให้ลูกหลาน มีกุศโลบายคือ หาก ใครไปแล้วไม่ไปต่อเนื่องจากเกิด เหตุร้ายหรือเจ็บป่วย	- มีการนิมนต์พระมาสวดมนต์ เย็น ผู้ชายหว่านข้าวกับทราย รอบหมู่บ้านเพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย - มีการทำบุญกลางบ้าน สายสิญจน์ไปล้อมหมู่บ้าน ปั่น ดินเท่าจำนวนสมาชิกในบ้าน กระเทียม พริก ข้าว ใส่กาบ กล้วย ห่อเป็นกระทง นำไปวาง ไว้ตามสามแยก
เดือน แปด	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 หรือวัน เข้าพรรษา	อีตบุญ เข้าพรรษา	- มีการหล่อเทียนพรรษา ทำบุญ ถวายภัตตาหาร เครื่องไทยทาน และผ้าอาบน้ำฝน - มีการเวียนเทียน	- มีการทำบุญ ตักบาตร ถวาย สังฆทาน เทียน หลอดไฟ - นั่งสมาธิ สวดมนต์ รักษาศีล ฟังพระธรรมเทศนา เวียนเทียน
เดือนเก้า	ช่วงเดือน สิงหาคม หรือแรม 14 ค่ำ เดือน 9	อีตบุญข้าว ประดับดิน	- ทำบุญ ปั่นข้าวใส่กระทง ใบตองขนาดเล็ก ห่อเป็นรูปทรง กรวย มีหมากพลู บุหรี่ นำไป วางไว้ตามลานบ้าน ใต้ต้นไม้ ข้างกำแพงวัด เพื่อให้ทานแก่ผู้ ล่วงลับ และไปวางไว้ตาม ไร่นา เพื่อความอุดมสมบูรณ์	- การทำภัตตาหารถวายแต่ พระสงฆ์ - มีการนำข้าวเหนียว และ อาหารคาวหวาน จัดชุดเล็ก ๆ แล้วใส่ภาชนะ ไปวางไว้ตามสาม แยก และอุทิศส่วนกุศลไปให้ ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว
เดือนสิบ	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 หรือห่า จากบุญข้าว ประดับดิน 15 วัน	อีตบุญ ข้าวสาก	- มีประเพณีสารทลาว แต่ละ บ้านกวนกระยาสารท และนำมา ทำบุญตอนเช้า - มีงานแจกข้าว คือ แลกกระยา สารทกัน - มีการใช้ตะกร้าพลาสติกทำ สลากภัตร ในพิธีกรรมแทนการ สานตอกแบบเดิม โดยติดฉลาก ไว้ที่ผ้าอาบน้ำฝนและเครื่อง ไทยทาน เพื่อไม่ให้เป็นภาระเลือก ปฏิบัติแก่พระสงฆ์	- มีงานบุญข้าวสาก นำมารับควา หวานพร้อมกับกระยาสารท ไป ทำบุญที่วัด ถวายผ้าอาบน้ำฝน และเครื่องไทยทาน แต่ก่อนที่จะ ถวายนั้น จะทำสลากติดไว้ พระสงฆ์องค์ใดจับสลากใดได้ก็ รับถวายจากเจ้าของสำรับนั้น - ตอนบ่ายฟังเทศน์ฟังธรรมเพื่อ เป็นอานิสงส์

ปฏิทิน จันทรคติ	จัดจริง	ฮีตสิบ สอง	ประเด็นความเปลี่ยนแปลงของจารีตประเพณีฮีตสิบสอง	
			ลาวเวียง บ้านเนินขาม	ลาวครั่ง บ้านกุดจอก
เดือนสิบ เอ็ด	ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11	ฮีตบุญ ออก พรรษา	- มีการถวายภัตตาหารแด่ พระภิกษุสงฆ์ - หลังเพลมีการตักบาตรเทโวที่วัด	- มีการทำบุญ และการรำกลอง ยาว เป่าแคน และร่ายก่อนเริ่ม ตักบาตรเทโว
เดือนสิบ สอง	ช่วงเดือน ตุลาคมถึง พฤศจิกายน	ฮีตบุญ กฐิน	- ปี 2562 มีการทำจุลกฐิน ทอ ผ้า ย้อมผ้า โดยเจ้าภาพร่วม ระหว่างชุมชนและหน่วยงาน ภายนอก - ส่วนมากมีกฐินสามัคคี มีการ แสดงละคร พระเวสสันดร ชาดกกัณฑ์ ชาลี ชุขก	- มีการจัดตั้งโรงทาน รับกฐิน สามัคคี กองผ้าป่า และแห่กฐิน ด้วยการร่ายรำด้วยเพลงที่ สนุกสนาน - ตอนบ่ายฟังเทศน์ฟังธรรมถือ เป็นอานิสงส์

ส่วนความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคองสิบสี่นั้น ผู้สูงอายุ และวัยกลางคนบางกลุ่มยังคงยึดถือเป็นธรรมเนียมชุมชน และมีพฤติกรรมที่ได้รับการปลูกฝังจากรุ่นสู่รุ่นไว้ เช่น ความเชื่อเรื่องไม่รับประทานอาหารที่ตั้งใจจะนำไปถวายพระ ซึ่งมีความเชื่อที่บอกกันแบบปากต่อปากว่าไม่ควรกินอาหารก่อนพระจะเป็นบาป หรือว่าชิมอาหารที่จะนำมาถวายพระ โดยบางคนยังมีความเชื่อ ใครทำเช่นนั้นตายไปแล้วจะกลายเป็นเปรต ความเชื่อเรื่องการถอดรองเท้าเวลาใส่บาตร รับศีลรับพร และกรวดน้ำ ผู้อาวุโสชาวไทยเชื้อสายลาว เวลาเข้าวัดจะแต่งกายเรียบร้อยมวยผมหมัดสไบ และนุ่งซิ่น สิ่งหนึ่งที่เป็นวิถีปฏิบัติเมื่อใส่บาตร รับศีลรับพร หรือกรวดน้ำ อโหสิกรรมต่อเจ้ากรรมนายเวร ผู้มีพระคุณ คือ การถอดรองเท้า และให้เท้าสัมผัสพื้นดิน โดยมีความเชื่อว่า บุญกุศลที่ทำในครั้งนั้นจะส่งต่อไปยังผู้ที่นึกถึง รวมทั้งเป็นสิริมงคลต่อตัวเองได้อย่างตรงไปตรงมา เหล่านี้เป็นสิ่งที่ฝังามและเชื่อว่าเป็นบางส่วนของคองสิบสี่ที่ยังคงหลงเหลืออยู่จนปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม การแจกแจงข้อปฏิบัติคองสิบสี่นั้นทำได้ยากในปัจจุบัน เพราะความเชื่อและการปฏิบัติส่วนมากยังไม่ได้ยึดถือเป็นสัจจะเท่ากันทุกคนในทุกหมู่บ้าน

5. คุณค่า ความหมาย และระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท
ผ้าซิ่นและเทศกาลเป็นพื้นที่แห่งชีวิตชีวา เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท เช่น การออกร้าน การทอผ้า และการประดิษฐ์เครื่องแต่งกาย รวมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไป ไม่ต้องออกไปทำงานต่างถิ่นสร้างรายได้ให้กับชาวชุมชนเป็นอย่างดี จนกระทั่งมีการจัดตั้งพื้นที่ทางวัฒนธรรม เช่น การรวมกลุ่มสตรีทอผ้า บ้านของผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ รวมทั้งศูนย์เรียนรู้ และพิพิธภัณฑ์ชุมชน เป็นการเปิดพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันของคนในชุมชน การถ่ายทอดภูมิปัญญา

กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาทยังคงอาศัยกันเป็นกลุ่มอย่างเหนียวแน่น มีความโอ้อ้อมอารีย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่กัน รวมทั้งทำกิจกรรมทางสังคมและชุมชนกันอย่างต่อเนื่อง

ตลอดปี ระบบความสัมพันธ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาทและจังหวัดอื่น ๆ มีการสร้างเครือข่ายผ่านสำนักทางชาติพันธุ์ การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและมีการความสำนึกร่วมทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้เกิดความร่วมมือร่วมใจที่เรียกว่าการ “เอาแรง” แลกกัน เช่น การทำบุญกฐิน การออกบุญงานเทศกาลประจำปีแต่ละจังหวัด การจัดตลาดนัดชาติพันธุ์ การแสดงศิลปวัฒนธรรม เป็นต้น กิจกรรมทางสังคมที่จัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเหล่านี้ใช้แรงใจมากกว่ากำลังทรัพย์ ทำให้เกิดทั้งความสามัคคีและเกิดการเชื่อมต่อกันทางสังคม วัฒนธรรม ถ่ายทอดวิถีปฏิบัติให้คงอยู่จนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

6. แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท

จากการลงพื้นที่จัดเวทีเสวนากลุ่มในพื้นที่จังหวัดชัยนาท พบว่า อาสาสมัครนักวิจัยชุมชนทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ ผู้นำกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงบ้านเนินขาม และลาวครั้งบ้านกุดจอก รวมทั้งภาคีเครือข่ายที่เป็นตัวแทนจากหน่วยงานราชการ อาสาสมัครพัฒนาชุมชน ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนนักวิชาการพัฒนาชุมชน จังหวัดชัยนาทเรียบร้อยแล้ว สามารถสังเคราะห์และสรุปทฤษฎีหรือองค์ความรู้ที่ได้จากข้อมูลโดยตรง เป็นวงจร 3C ได้แก่ วงจรแห่งความต่อเนื่อง (Continuity) รื้อฟื้นความทรงจำ และส่งต่ออัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม วิถีปฏิบัติสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน วงจรแห่งการสร้างสรรค์ (Creative) พัฒนาและต่อยอดจากวัฒนธรรมสู่นวัตกรรมระดับประเทศ และวงจรความเชื่อมโยง (Connection) บ้าน วัด ศูนย์การเรียนรู้ ชุมชน และภาคีเครือข่ายสร้างความตระหนักทางชาติพันธุ์ และสำนึกรักท้องถิ่นผ่านการร่วมแรงร่วมใจกันจัดการความรู้อย่างเป็นระบบสู่การท่องเที่ยวยั่งยืน

อภิปรายผล

กลุ่มชาติพันธุ์ลาว คือกลุ่มคนที่ใช้ตระกูลภาษาไท - กะได เป็นชนชาติใหญ่ที่สุดและมีจำนวนมากที่สุดในประเทศลาว ส่วนมากจะนับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท และบางส่วนยังนับถือควบคู่ไปกับความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณต่าง ๆ ในงานวิจัยนี้ ทำการศึกษาและเก็บข้อมูลกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย 2 ชุมชน คือ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวเวียงที่อาศัยอยู่ ณ บ้านเนินขาม ตำบลเนินขาม อำเภอเนินขาม จังหวัดชัยนาท และกลุ่มชาติพันธุ์ลาวครั้งที่อาศัยอยู่ ณ บ้านกุดจอก ตำบลกุดจอก อำเภอหนองมะโมง จังหวัดชัยนาท พบว่า บริบททางวัฒนธรรม ความเชื่อ และความเปลี่ยนแปลงจารีตประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์นี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่า มีการอพยพโยกย้ายมาจากประเทศลาวและนำเอาภาษา ประเพณี พิธีกรรมความเชื่อของชุมชนเดิมมาด้วย คือ จารีตประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ธรรมเนียมปฏิบัติเก่าแก่ของชาวลาว และคนไทยเชื้อสายลาวในอดีตเกี่ยวกับศีลธรรมที่คนในสังคมควรปฏิบัติ คือ ฮิตที่ต้องปฏิบัติเป็นประจำ ได้แก่ ฮิตเดือนอ้าย ฮิตเดือนยี่ ฮิตเดือนสาม เป็นต้น ส่วนฮิตที่ไม่ต้อง ทำเป็นประจำ ได้แก่ ฮิตสู่ขวัญ ฮิตลงแขก ฮิตผูกเสี่ยว

หากฝ่าฝืนจะเรียกว่า “ผิดฮึดผิดผี” (เสฐียรโกเศศ, 2505) ซึ่งเป็นความเชื่อว่ามี ผีเห้าย ผีเรือน ผีบ้าน ผีเมือง อาจจะโกรธและลงโทษได้ เช่น ถ้าโทษเบาก็อาจจะถูกตราหน้าว่าเป็นคน “ขวง” (สิ่งชั่วร้าย) หรือแม่แล้ง ส่วนโทษหนักก็อาจถูกเนรเทศออกจากสังคม ส่วนคองหรือครรลอง เป็นบรรทัดฐาน (Social Norm) เป็นระเบียบปฏิบัติที่นำไปสู่ความสงบสุขของสังคม แบ่งเป็นคองที่ชาวบ้านชาวเมืองต้องทำต่อผู้ปกครองเมืองของตน กับคองที่ชาวบ้านชาวเมืองต้องทำต่อชาวบ้านชาวเมืองด้วยกันเอง (ธวัช ปุณโณทก, 2547)

ความเปลี่ยนแปลงฮึดสืบสองของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท งานใหญ่ที่สุดที่ชาวบ้านให้ความสำคัญมาก ๆ คือ บุญเดือนห้า หรือฮึดสงกรานต์ มีการจัดต่อเนื่องหลายวัน และมีรายละเอียดในพิธีกรรมมากที่สุด รวมทั้งมีการประดิษฐ์สร้างสรรค์ให้สนุกสนานเข้ากับการท่องเที่ยวและยุคสมัยมากขึ้น รองลงมา คือ งานกฐินสามัคคี มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการทำบุญประจำปีเพื่อพัฒนาวัดด้วย ต่อมาเป็นงานบวชที่เปลี่ยนแปลงไปตามความสะดวกซึ่งแต่เดิมจัดช่วงเดือนสาม แต่ปัจจุบันมักจัดช่วงเข้าพรรษาหรือจัดอุปสมบทหมู่ถวายเป็นพระราชกุศล เป็นต้น ซึ่งทั้ง 3 งานที่กล่าวมานี้จะมีการจัดยิ่งใหญ่ มีขบวนแห่และเครื่องเสียงมีการละเล่นร้องรำทำเพลงสนุกสนาน ซึ่งแตกต่างไปจากงานตามจารีต เช่น งานเทศน์มหาชาติ สารทลาว งานบุญกลางบ้าน สลากภัตร และการออกพรรษาคักบาตรเทโว ซึ่งเป็นงานประเพณีที่ต้องทำเช่นเดียวกัน ตามที่ โคลด เลวี-สโตรสส์ (Claude Lévi - Strauss) กล่าวว่า วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่เป็นครรมาชาติ แต่ก็ไม่ใช่อะไรที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นด้วย วัฒนธรรมไม่ได้มีต้นกำเนิดจากทั้งพันธุกรรมและวิถีคิดเชิงเหตุผล แต่ประกอบขึ้นจากหลักปฏิบัติ กฎเกณฑ์บางประการเป็นสิ่งที่มนุษย์จงใจรับมาปฏิบัติหรือปรับเปลี่ยนเพื่อเป้าหมายเฉพาะบางประการที่แฝงฝังอยู่ในระดับจิตไร้สำนึก เป็นผลผลิตมากกว่าจะเป็นต้นเหตุของวิวัฒนาการทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาทได้เลืกรับประเพณีข้าวเหนียวเป็นหลักมานานแล้ว โดยรับประเพณีข้าวเจ้าเป็นหลัก เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์และความต้องการของท้องตลาด รวมทั้งปัจจุบันเกิดกระแสการทำข้าวกล้องเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ทำให้ฮึดดั้งเดิมที่เกี่ยวข้องกับข้าวเหนียวค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป เช่น บุญคูณลาน บุญข้าวจี แห่ข้าวพันก้อน ซึ่งเป็นตามที่ทฤษฎีนิเวศวิทยาวัฒนธรรม จูเลียน สจวร์ต (Julian Steward) ที่กล่าวว่าความแตกต่างกันของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับกระบวนการปรับตัว โดยมีจุดศูนย์กลาง คือความสัมพันธ์กับกิจกรรมการยังชีพและลักษณะทางเศรษฐกิจ เพราะสังคมแต่ละแห่งมีความซับซ้อนและขนาดไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการเข้าถึงและความหลากหลายของทรัพยากร มีวิธีการควบคุมแจกจ่าย และการปรับตัวให้เข้ากับทรัพยากรต่างกัน เช่น พิธีกรรมและสัญลักษณ์ ซึ่งเกี่ยวข้องไปถึงเรื่องการบริโภค สภาพอากาศ และเทคนิคการยังชีพ (นฤพนธ์ ดั่งวิเศษ, 2563)

ความเปลี่ยนแปลงคองสืบสี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากด้วยยุคสมัยและความเจริญเข้ามาแทนที่ ทำให้วิถีชีวิตและการปฏิบัติคองยังคงอยู่เพียงบางประการ เช่น คองที่เกี่ยวข้องการพระสงฆ์และฆราวาส ซึ่งหากตรงกับ

บทบัญญัติในพระธรรมวินัย คงเหล่านี้นะยังคงอยู่โดยไม่เปลี่ยนแปลง อาทิ การสำรวมกาย วาจา ใจ การทำบุญตักบาตร ถวายดอกไม้ธูปเทียน ภัตตาหาร การนิมนต์พระ การถวายทาน การถือศีล 5 เป็นต้น ซึ่งแตกต่างจากคองที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันที่ค่อย ๆ เลื่อนหายไป ตามกาลเวลาและยุคสมัย เช่น การล้างเท้าก่อนเข้าบ้าน การล้างเท้าก่อนนอน การกล่าววาจา ไม่สุภาพต่อกัน และการเสพเมณในวันพระใหญ่ เป็นต้น โดยสามารถสรุปได้ว่า หากข้อห้ามใด ไม่ได้เชื่อมโยงกับความเชื่อของยุคสมัยหรือหลักวิทยาการสมัยใหม่ ก็สมารถที่จะหายไปตาม กาลเวลาได้เร็วกว่าหลักปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับจากคนส่วนใหญ่ว่าจำเป็น ตามแนวคิดของ เรนาโต โรซัลโด (Renato Rosaldo) นักมานุษยวิทยาอเมริกันที่ว่า วัฒนธรรมมอบความสำคัญ ให้กับประสบการณ์ของมนุษย์โดยการเลือกสรรและจัดระเบียบประสบการณ์ วัฒนธรรมธรรม หมายความอย่างกว้างถึงรูปแบบที่ผู้คนล้วนใช้เพื่อทำให้ชีวิตของพวกเขาเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ (วิภาส ปรัชญากรณ์, 2563)

คุณค่า ความหมาย และระบบความสัมพันธ์ของจารีตประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” จากมุมมองของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท การแต่งกายและการสร้างบ้านเรือน ต่อมาบางท้องถิ่นก็เกิดการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) จนคล้ายคลึงกับ ผู้คนในภาคกลางโดยทั่วไป อย่างไรก็ตาม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ยังคงหลงเหลืออยู่และถูก รื้อฟื้นให้กลายเป็นความโดดเด่นของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท คือ เทศกาลงาน ประเพณี งานบุญ และงานออกร้าน การทอผ้า การแต่งกาย และการใช้ภาษาท้องถิ่นพูดสื่อสาร กัน รวมทั้งเรื่องของการร่วมมือร่วมใจ “เอาแรง” แลกกันทำให้เกิดทั้งความสามัคคีและเกิด การเชื่อมต่อกันทางสังคม วัฒนธรรม ถ่ายทอดวิถีปฏิบัติให้คงอยู่จนถึงรุ่นลูกหลาน สามารถ ถ่ายทอดออกมาผ่านธรรมเนียมการแต่งกาย และการทอผ้า ดังที่ ปีแอร์ บูดีเยอร์ (Pierre Bourdieu) เรียกว่า ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เพราะสังคมมีสถาบันจำนวนหนึ่งที่ ชำนาญการเฉพาะอย่าง และมีการจัดลำดับช่วงชั้น ผู้คนต่างต่อสู้ดิ้นรนเพื่อตำแหน่งแห่งที่ใน สถาบันตลอดเวลา ทรัพยากรต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการต่อสู้นั้น โดยเฉพาะทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางวัฒนธรรมที่มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ดังนั้น การแบ่งแยกทางชนชั้นจึงเป็นสิ่งที่ ผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในสถาบันทางสังคม เพื่อธำรงไว้ซึ่งวิธีการอันซับซ้อนของพรมแดนชนชั้น ที่จำเป็นต่อการควบคุมพฤติกรรมของคนในแต่ละสถาบัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

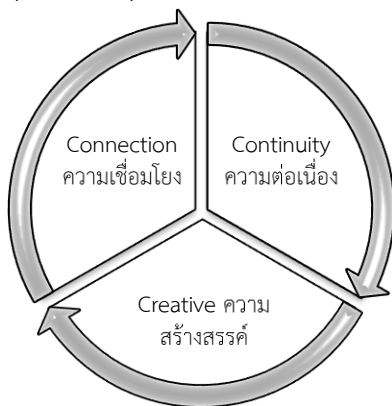
แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว ในจังหวัดชัยนาท สามารถเกิดขึ้นได้จากกระบวนการภายในชุมชนเองที่มีความต่อเนื่อง ความ สร้างสรรค์ และความเชื่อมโยง หรือเรียกได้ว่าเป็นวงจร 3C คือ C แรก ความต่อเนื่อง (Continuity) เป็นการผลิตซ้ำทางสังคมเกี่ยวกับวัฒนธรรม และความเชื่อผ่านกิจกรรมทางสังคมที่ สืบทอดมาจนปัจจุบันเกี่ยวข้องและมีความจำเป็นกับการดำรงชีวิต ด้านการเกษตรกรรม และการ อยู่อาศัยในครัวเรือน การผลิตซ้ำนี้ ถูกกระทำผ่านวัตถุและพฤติกรรมเชื่อมโยงสู่สัญลักษณ์หลัก (Dominant Symbol) ที่ไม่ได้มีเพียงหนึ่งเดียว แต่ยังมีผลิตซ้ำทางความหมายใหม่ขึ้นมา

ความหมายเหล่านี้ถูกประกอบสร้างขึ้นโดยสังคมที่มีจิตสำนึกร่วม (Collective Consciousness) ดังที่อีมิล เดอร์ไคม์ (Émile Durkheim) กล่าวว่าทัศนแบบพฤติกรรมทางสังคมไม่ได้เป็นอะไรไปมากกว่าการให้รายละเอียดเชิงสถิติต่อการเลือกและกระทำของปัจเจกชน C ที่สอง ความสร้างสรรค์ (Creative) การปรับเปลี่ยนวิธีการกิน การประดิษฐ์ข้าวของเครื่องใช้ รวมถึงประยุกต์ดัดแปลงประเพณี วัฒนธรรม ให้เหมาะกับยุคสมัย พื้นที่ และผู้คนโดยรอบชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ เป็นการสร้างสรรค์ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่ถูกสืบสาน ต่อยอด และคิดค้นวิธีการใหม่ ๆ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาเดิมของบรรพบุรุษ เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้อย่างมีตัวตนและอัตลักษณ์ กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ในฐานะเดิมที่เป็นชายขอบทางวัฒนธรรม ได้สร้างจุดยืนให้กับกลุ่มของตนในช่วงเวลาที่เหมาะสม และใช้ให้เป็นทุนทางวัฒนธรรมเพื่อธำรงรักษาจารีตประเพณี C ที่สาม ความเชื่อมโยง (Connection) ภาคีเครือข่ายร่วมแรงร่วมใจกัน รื้อฟื้นความเป็นมา เรื่องเล่า ข้าวของเครื่องใช้โบราณ รวบรวมเป็นตำรา คำบอกเล่า พิพิธภัณฑ องค์กรความรู้และทำการจัดเก็บอย่างเป็นระบบด้วยความช่วยเหลือกันของคนในชุมชนเอง ดังที่ทฤษฎีมูลเหตุจูงใจทางเศรษฐกิจของ เจมส์ จอร์จ เฟรเซอร์ (James George Frazer) ที่ว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนมีผลของมูลเหตุจูงใจระหว่างมนุษย์ในการสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกและสังคม เมื่อระบบนั้นทำกำไรแก่ผู้เข้าร่วม กระบวนการแลกเปลี่ยนจะกลายเป็นสถาบันหรือเป็นแบบอย่างของการกระทำระหว่างกันในสังคม (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2550)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้จากข้อมูลโดยตรง คือ แนวทางการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ดังภาพ

ภาพที่ 1 วงจร 3C เพื่อการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่”

จากภาพที่ 1 แสดง วงจร 3C เพื่อการธำรงรักษาจารีตและประเพณี “ฮิตสิบสอง คองสิบสี่” กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ประกอบด้วย วงจรแห่งความต่อเนื่อง

(Continuity) ตระหนัก รื้อฟื้น ต่อยอด และส่งต่อ การผลิตซ้ำทางสัญลักษณ์ การผลิตซ้ำทางความหมาย และการสร้างจิตสำนึกร่วม (Collective Consciousness) วงจรแห่งความสร้างสรรค์ (Creative) จากทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) ที่ถูกประดิษฐ์ ปรับปรุง และรังสรรค์สู่นวัตกรรมที่เป็นเอกลักษณ์ จนได้รับการยอมรับระดับประเทศ และวงจรความเชื่อมโยง (Connection) บ้าน วัด โรงเรียน และภาคีเครือข่ายกลุ่มชาติพันธุ์จากชุมชนอื่น มีส่วนร่วมจัดเก็บอย่างเป็นระบบในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ และศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เพื่อสร้างความรักและหวงแหนในอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ รู้สึกเป็นเจ้าของ และภูมิใจในการถ่ายทอดหรือจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การดำรงรักษาจารีตประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดชัยนาท ท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงไปสู่ความทันสมัยและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ทำให้ชุมชนและชาวบ้านทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ต้องปรับตัวสู่กระบวนการท้องถิ่นวิวัฒน์ ทบทวนตระหนักรู้และสำนึกทางชาติพันธุ์ของตนเอง รวมทั้งเรียนรู้ที่จะต่อยอดพัฒนามรดกทางภูมิปัญญา มรดกทางวัฒนธรรมของตนเองให้มีความโดดเด่นและเชื่อมโยงกับความทรงจำให้ได้มากที่สุด สุดท้ายคือ การผลิตซ้ำทางความเชื่อและวิถีปฏิบัติอันเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมที่มีความเฉพาะและมีความต่อเนื่อง ซึ่งสำคัญมาก ๆ ในการดำรงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์เอาไว้ได้ ซึ่งความต่อเนื่องในที่นี้ไม่ได้แปลว่า จะต้องคงเดิมเสมอไป คนรุ่นใหม่สามารถปรับเปลี่ยนให้เป็นไปตามบริบททางวัฒนธรรมของสังคมและยุคสมัยได้ แต่ต้องเข้าใจถึงรากเหง้าทางความเชื่อและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองไว้ให้ได้ สถาบันการศึกษา สำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) สภาวัฒนธรรมจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอ และจังหวัด องค์การชุมชน หมู่บ้าน สถาบันการศึกษา หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น สามารถนำองค์ความรู้และวิธีการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับกลุ่มชาติพันธุ์หรือพื้นที่วิจัยอื่นได้

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ ผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่และอาสาสมัครนักวิจัยชุมชนทุกท่านที่เอื้อเฟื้อข้อมูลและคำบอกเล่าประสบการณ์อันมีค่า รวมถึงให้การต้อนรับอย่างอบอุ่น ซึ่งงานวิจัยชิ้นนี้คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจากการสนับสนุนของผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษมทุกคนที่สนับสนุนงบประมาณเงินรายได้มหาวิทยาลัยในการลงพื้นที่วิจัย รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะและตรวจสอบคุณภาพของงานวิจัยอย่างละเอียดทุกขั้นตอนเพื่อให้ผลการวิจัยนี้ออกมาสมบูรณ์มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์. (2557). กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสัมพันธ์.
- ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ. (2549). ปรีศนาว่าด้วยอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ของกลุ่มที่ใช้ภาษา "ตระกูลไท". ใน สุรางค์ จันทวานิช และสุภาวดี มิตรสมหวัง (บรรณาธิการ) รวมบทความทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ปี 2549 เนื่องในโอกาสเกษียณอายุราชการของ ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์ (หน้า 1-20). กรุงเทพมหานคร: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาย โพธิ์สีดา. (2554). ศาสตร์และศิลป์ แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้ง.
- ธวัช ปุณโณทก. (2547). วรรณกรรมอีสาน. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- นพดล พรามณี. (2556). การคงอยู่และการเปลี่ยนแปลงของฮีตสิบสองคองสิบสี่: กรณีศึกษาหมู่บ้านข้าโสม จังหวัดปราจีนบุรี. วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ, 15(1), 1-16.
- นฤพนธ์ ดั้ววิเศษ. (2563). นิเวศวิทยาวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- บังอร บุญปัน. (2561). กลุ่มชาติพันธุ์ลาวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา: ประวัติความเป็นมา วัฒนธรรม และแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม, 8(1), 103-112.
- พระสุชี ขาครธมโม (ศรีมาตย์). (2553). ศึกษาวิเคราะห์ การเปลี่ยนแปลงของประเพณีฮีตสิบสอง: ศึกษากรณีตำบลเมืองเก่า อำเภอมือง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิภาส ปรัชญากรณ์. (2563). มานุษยวิทยา : ความรู้ฉบับพกพา โดย John Monaghan และ Peter Just (แปล). กรุงเทพมหานคร: บุ๊คสเคป.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2550). ทฤษฎีสังคมวิทยา เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ จันทวานิช. (2559). ทฤษฎีสังคมวิทยา (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสฐียรโกเศศ. (2505). การศึกษาเรื่องประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2537). วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทย แนวมานุษยวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Charmaz, K. (2006). Constructing Grounded Theory: A Practical Guide Through Qualitative Analysis. London: SAGE.
- Spradley, J. P. (1979). Participant observation. USA: Holt, Rinehart and Winston, Inc.

UNESCO. (2003). Convention for the safeguarding of the Intangible Cultural Heritage. France: Paris.